

RAZSVETLJENSTVO /ratio - lat. - RAZUM/ - 1-

- evropska miselnost in kultura 18. stol.

- kritična moč človekovega uma
- svet je urejen umno in harmonično skladno z naravnimi zakoni
- človek je tisti, ki usmerja tok življenja in zgodovine

- SVOBODA, ENAKOST, BRATSTVO /nove predstave o državi in družbi, gospodarstvu/

- poudarjajo znanstveno razlago sveta

- NEWTON - matematika, fizika
- FAHRENHEIT } termometer
- CELSIUS }
- VOLT } zakonitosti elektrike
- GALVANI }

- Začetki razsvetljenstva → ANGLIJA

JOHN LOCK - empirizem → filozofska smer, ki šteje izkušnje za edini vir človekovega spoznanja; TABULA RASA . . .

- racionalizem → filozofska smer 17. stol., ki trdi, da je razum najvišji vir in kritičij spoznanja

- Višek razsvetljenstva → FRANCIJA

- FRANÇOIS VOLTAIRE → kritika absolut. monarhije; uvedba naravnega prava

→ onodobiteu knežev

-2-

→ odprava privilegijev plemstva in duhovščine

VLADARJI IZVAJAJO REFORME V OKVIRU OBSTOJEČE OBLASTI

• CHARLES MONTESQUIEU / DUH ZAKONA /

→ državljanu so svobodni če je oblast deljena na

→ njegovo geslo svoboda, bratstvo, enakost

• JEAN J. ROUSSEAU / DRUŽBENA POGODBA /

→ država je pogodba med ljudmi

→ pravica ljudstva do revolucije

→ ideja o suverenosti ljudstva

- RAZSVETLJENI EVROPSKI VLADARJI

• FRIDERIK II. PRUSKI

• KATARINA II. v Rusiji

• MARIJA TEREZIJA } Habsburška monarhija

• JOŽEF II.

- GOSPODARSKA TEORIJA → FIZIOKRATIZEM

/ phisis → ~~lat.~~ zemlja!

→ zemlja je glavni vir bogastva

→ utemeljitelj: FRANÇOIS QUESNAY

• zahtevajo gospodarsko svobodo

• agrarne reforme / odprava tlačanstva . . . /

• izboljšati položaj kmetov

- ENCIKLOPEDIJA / franc. → KLJUČ /
 - v 20 zvezkih zapisani znanstveni dosežki, praktična navodila in koristni napotki za vsa področja življenja
- PROSTOZIDARSTVO / franc. = FANMAGON = svobodni zidar /
 - moški tajni krožki (lože) ⇒ svobodnimiselni plemiči, meščani, ki so se imeli za brate ne glede na stanovski status
 - skušajo vplivati na dogajanja v družbi
 - pri pravih, dneh, simbolih so se zgleđovali pri celovskih, cerkvenih, viteških redovih
 - 1. lože v Angliji, ang. kolonijah, Franciji, Nemčiji

- RAZSVETLJENSTVO VPLIVA NA KULTURO:

- LITERATURA → KLASICIZEM
 - /Voltaire, Daniel Defoe → Robinson Crusoe
 - ↓
 - roman KANDID
 - Diderot, Beaumarchais, A. Pope,
 - Jonathan Swift - Guliiverja potovanja
- UMETNOST → ROKOKO kot nadaljevanje BAROKA
 - ↓
 - FRANCIJA, NEMCIJA, ITALIJA
 - dekorativnost notranjosti prostorov
 - okraski, nežne barve
 -

- GLASBA → INSTRUMENTALNA GLASBA
(klavir, violina)
 - VIVALDI
 - J. HAYDN
 - W.A. MOZART
 - L. van BETHOVEN

• kultura prestolnica Evrope → PARIZ

• razsvetljenstvo je spremerilo le svet

- IZOBRAŽENCEV
 - MEŠČANOV
 - dela PLEMSTVA
- } potovanja
moda
obnašanje
pohištvo
fr. jezik

konverzi / Beletke!

- VPLIV RAZSVETLJENSTVA V SLOVENSKE DEŽELAH
/ dopolni s slov. /

- J. VEGA matematik
- Anton JANŠA začetnik modernega čebelarstva
- G. GRUBER gradbenik in arhitekt
- A.T. LINHART dramatik, zgodovinar
- M. POHLIN - krajnska gramatika
- J. JAPELJ
- B. KUMERDEJ
- V. VODNIK 1. samostojna/petistična zbirka
PESMI ZA POKUŠINO
ILIRIJA OŽIVLJENA
- ŽIGA ZOIS - ZOISOV KROG
/ karavoslaec, literat, podjetnik, mecen /

RAZSVETLJENI ABSOLUTIZEM

-o razsvetljenem absolutizmu govorimo zato, ker so vladarji pri izvajanju svojih reform uporabljali ideje razsvetljenstva.....

- absolut. oblika vladanja je ostala nespremenjena ; vendar to niso vladarji koval Ludvika XIV.
- vladarji se niso identificirali z državo, državi se podredijo
- vladarji niso vladali po božji volji, temveč po domnevni volji ljudstva

Zakaj nekateri vladarji sprejmejo razsvetljenske ideje? Ali gre za popolno uresničevanje idej?

- preprečiti nadaljevanje razrednih nasprotij, ki ogrožajo fevdalni red
- s tem bodo utrdili staro družbeno ureditev, državo naredili močno in sebi utrdili oblast

-sprejmejo le tiste ideji, ki ne ogrožajo _____

CILJ:

-ker želijo povečati dohodke podprejo:

-zahteve razsvetlj. po odpravi privilegijev.....

.....

s tem bodo dobili podporo s strani _____

Kako bodo pridobili kmeta?.....

.....

Ali so pripravljeni odpraviti fevdalni red?

-posodobiti upravo in sodstvo:

cilj:centralizacija in ne enakost pred zakonom, temveč poenotenje zakonov

-sprotstiti gospodarski razvojkôrak do gospodarske svobode

-dvigniti izobrazbeno raven prebivalstva.....šolska reforma

-reformirati vojsko...../sistem naborništva, ukiniti drago najemniško vojski/

HABSBURŠKA MONARHIJA V 18. STOL.

-dedna posest Habsb.

-v sestavu »Svetega rim. cesarstva nemške narodnosti« /RNC/; cesarji so Habsburžani –šibki vladarji

-Habsb. utrjujejo svojo moč le v svojem dednem posestvu in tu tudi izvajajo reforme.....

-Slovenci občutimo vse reforme.....sl. ozemlje je razdeljeno :

-Ali se izvajajo reforme tudi v ogrskem delu monarhije?

-Razlike v gospod. razvoju Slovencev in Hrvatov

a.)Monarhija od Maksimilijana do Karla VI.

-ohraniti cesarsko krono

-utrjevanje moči v dednih posestih

6

k temu pripomore:

- zmaga protireformacije v nem., čeških deželah
- vojne proti Turkom
- priključitev Ogrske

b.) monarhija od Karla VI. – »čas zamujenih priložnosti«

- vzgajan v duhu jezuitov
- L. 1711 – cesar
- konec španske nasledstvene vojne; odpove se Španiji
- 19. 4. 1713 – PRAGMATIČNA SANKCIJA
 - nedeljivost monarhije.....
 - zagotoviti prestol hčeri.....

-l. 1740 oblast prevzame Marija Terezija /1740-1780/

- AVSTRIJSKA NASLEDSTVENA VOJNA
- ŠLEZIJSKI VOJNI

Obe vojni sta pokazali vse slabosti monarhije (in nujnost prenove) – od finančne šibkosti, slabe vojske /ki ni bila kos reorganizirani pruski vojski, prva uniformirana vojska/do slabo organizirane države.

**ZA REŠITEV NAVEDENIH TEŽAV – NUJNOST IZVAJANJA REFORM NA VSEH
PODROČJIH /začne Marija Terezija nadaljuje sin Jožef II. , ki je bil od leta 1765 sovladar/
-terezijanske in jožefinske reform**

TEREZIJANSKE IN JOŽEFINSKE REFORME

UPRAVNA REFORMA

- cilj: centralizacija in nadzor /Dunaj – državni urad/
- upravne enote –okrožja/kresije;/nadzorujejo zemljiška posestva, upravo, sodstvo
- kresije povežejo v gubernije z deželno vlado in drželnim glavarjem

DAVČNA REFORMA

- cilj: obdavčitev vseh stanov, zmanjšati vpliv stanov
- terezijanski kataster _____
- jožefinski kataster _____

SODNA REFORMA

- poenotiti sodstvo in enakost pred zakonom
- državno sodišče na Dunaju
- okrožna sodišča /šolani sodniki/ _____
- terezijanski kodeks in kazenski kodeks

VOJAŠKA REFORMA

- avstrijska vojska
- določila obvezno služenje vojske
- naborna okrožja
- 1753 1. popis prebivalstva
- služenje vojske so oproščeni _____
- možnost odkupa od vojaške obveznosti _____
- ostanejo kmetje.....ROKOVNJAČI

ŠOLSKA REFORMA

- cilj: vzeti cerkvi domeno nad šolstvom, izobraziti prebivalstvo
- šolska obveznost od 6. do 12. leta /1774/
- tri vrste šol: trivialke _____
- glavne šole _____
- normalke _____
- šolanje je brezplačno le za revne
- učni jezik je nem. jezik _____

-reformirali so tudi višje šolstvo – ust. gimnazij v Ljubljani, Novem mestu, Celovcu, Gorici
Trstu

- visoko šolstvo: 1. stopnja 2 leti študij filozofije
- 2. stopnja pravo, medicina, bogoslužje

VITEŠKA AKADEMIJA, ORIENTAL. AKADEMIJA –jeziki, RISARSKA
AKADEMIJA

-TEŽAVE SLOVENCEV OB UVEDBI OBVEZNEGA OSNOVNEGA ŠOLSTVA

-POMEN ŠOL REFORME IN SAMIH RAZSVETLJENSKIH IDEJ NA KREPITEV
NARODNE ZAVESTI SLOVENCEV /KULTURNI PREPOROD/

-MARKO POHLIN - s svojim delom.....postavlja temelje narodnega preporoda

-dva prebuditeljska krožka _____
Slovenski razsvetljenci, ki so prebujali narodno zavest, so bili sprva _____.

KMEČKA REFORMA

-oblasti na ravni dežele in kresije so imele nalogo obvarovati kmeta pred samovoljo plemiških in cerkvenih zemljiških gospodov

-OLAJŠATI POLOŽAJ : /ukrepi/

1. terezijanski kataster /1751/

2. jožefinski kataster /1787/

3. podložnik je dobil možnost odkupiti zemljo v dedeni zakup

4. robotniški patent /1778/

5. nevoljniški patent /1782/

6. kmetijske družbe

GOSPODARSKA REFORMA

-merkantilizem.....državni uradi so pospeševali odpiranje manufakturnih obratov /tekstilne manufakture: sukna, svile, platna.....omejili cehovsko prisilo, ukinili so notranje carine med deželamo, ostala je _____

Zaradi lažjega pretoka blaga povdarek na granji cest, regulacija rek.....povezava s pristanišči; Trst in Reka postaneta svobodni pristanišči.....povečala se je proizvodnja železa, jekla

-fiziokratizem.....izboljšati pložaj kmeta, sprostili kmečko trgovino, uvajanje novih semen, pasem, nov način obdelovanja zemlje, čebelarstvo, sadjarstvo, hmeljarstvo....slamnikarstvo, puškarstvo, usnjarstvo

CERKVENA REFORMA

-država je začela nadzirati cerkveno upravo in delovanje

-strožji nadzor nad meniškimi redovi

-tolerančni patent l. 1781

-ukinil samostane redov.....

-verski sklad